

A SZAKFORDÍTÓK ÉS A SZAKFORDÍTÁSOK NYELVI PROBLÉMÁI

Nagy Ernő

Ilyen hatalmas témakör átfogó áttekintéséhez könyvek terjedelme lenne szükséges. Emiatt elkerülhetetlenül egyszerűsíteni, sematizálni kell és a konkrét rovására az általánost kell kiemelni. Nyilvánvaló, hogy ez számos értékes és jellemző példa elhagyásával jár együtt. Amikor a szakfordítók és általában a szakfordítások nyelvi problémáit szeretnők összefoglalni, nem az az elsődleges célunk, hogy szánalmat ébresszünk az ilyen irányú tevékenység iránt. Mégis meg szeretnők mutatni, hogy a szakfordító helyzete - sok más, egyéb vonatkozásaitól eltekintve is - egy cseppet sem irigylésre méltó. Munkáját mindenekelőtt befolyásolja az a tény, hogy ritkán nyújthat jobbat, mint amilyen az eredeti mű/sőt tulajdonképpen nem is lenne szabad annál jobbat nyújtania/. Megnehezíti helyzetét, hogy a tudomány legtöbb újdonságával ő találkozik elsőnek és így az új fogalmak magyarázatával, értelmezésével kapcsolatos sok-sok nehézséget neki kell először megoldania. Ez már önmagában is hálátlan feladat. Any nyit mindenképpen le kell szögeznünk, hogy rossz eredetiből sohasem lehet jó fordítást készíteni, a szerző tárgyi tévedéseit javarészt a legjobb fordító sem tudja javítani, legfeljebb együtt bosszankodik az olvasóval.

Mielőtt a felmerülő számos problémát egy kissé részletesebben vennők szemügyre, szögezzük le, hogy mit is követelünk meg a szakfordítótól, helyesebben tevékenységének termékétől.

Minden műszaki írásműben a f e l t é t l e n e g y é r t e l m ű s é g a legfontosabb követelmény. Mindaz, amit egy prózai műben a stílus változatossága, szépsége, fordulatossága szempontjából a szerző és a műfordító javára írunk, egy szakfordítás esetében esetleg több százezer forintos kár alakjában nyilvánulhat meg. Gondoljunk csak arra, hogy mi történik, ha egy gép kezelési utasításának fordításában a stílus "szépségét" helyezzük előtérbe az egyértelműséggel szemben. További fontos követelmény a v i l á g o s é s é r t h e t ő s t i l u s , ahol még esetleg arra is tekintettel kell lennünk, hogy a fordítást felhasználó személy anyanyelvi ismeretei sem állnak oly magas fokon, hogy bármilyen szövegből kihámozza az értelmet. Azt mondhatnók, hogy ilyenkor a fordítónak az is feladata, hogy a fordítás felhasználójának szinte szájába rágja az ere-

deti tartalmát. Végül utoljára, de nem utolsó sorban arra kell törekedni a fordításoknál, hogy az eredetit hiven tolmácsoljuk, a szerző gondolatait maradéktalanul visszaadjuk. Nem az alaki, hanem a t a r t a l m i visszaadás itt a követelmény. Az előbbi három követelmény azonban együttesen felvet egy olyan problémát, aminek megoldása terén az elmúlt években inkább hátrafelé, mint előre haladtunk, t. i. mindenféle szakfordítás feltétlen lektorlásának szükségességét.

A szakfordítókkal kapcsolatos nyelvi problémákat e rövid áttekintés keretében négyféle csoportba kívánjuk sorolni. Nem szeretnénk vitába bocsátkozni arról, hogy ez az önkényes osztályozás helyes-e, minthogy a szakfordítók nyelvi jellegű kérdései sokkal differenciáltabban is osztályozhatók. Mégis a helyzet áttekintését talán megkönnyíti, hogy ha ezt az önkényes felosztást elfogadjuk. Ezért a továbbiakban négy nagyobb problémacsoporttal szeretnénk foglalkozni. Az első a tulajdonképpeni, a szó legszorosabb értelmében vett nyelvi problémák kérdése, a második bizonyos értelmezési kérdésekből tevődik össze, a harmadik a terminológiai probléma, végül negyedik csoportként bizonyos járulékos, de nem elhanyagolható kérdéseket is kellene részben felvetni, részben értékelni.

A t u l a j d o n k é p p e n i n y e l v i p r o b l é m á k e l s ő legfontosabb alosztálya a lexikai kérdések keretében foglalható össze. Eppen ez a terület az, ahol elsődlegesen jelentkezik a műfordítás és a szakfordítás közötti különbség. A műfordítótól megkívánjuk, hogy óriási szókincse legyen /gondoljunk ARANY János SHAKESPEARE-fordításaira/, a szakfordítótól viszont csupán egy esetleg rendkívül szűk tudománykör /eleve korlátos/ szókincsét követeljük meg, méghozzá következetes alkalmazásban. Lelkiismeretes fordítóknál ezen a téren többnyire nincs is hiba. A legtöbb baj onnan ered, hogy a fordító "azt hiszi", hogy ismeri a szóbanforgó szót, holott éppen ezzel mond le a helyes lexikai egyenértékről. Ennek jellemző példaként szeretnők megemlíteni az orosz "olovo" /ón/ szót, amely oroszul /és csakis oroszul/ ónt, viszont az összes többi szláv nyelveken ólmot jelent. Nem meglepő tehát, hogy mindazok, akik az orosz nyelv megtanulása előtt már valamilyen más szláv nyelvet tudtak, még ma is többször fordítják ólomnak, mint ónnak. Az ilyen jellegű hibák ellen egyetlen segítség van: a lelkiismeretes munka, az előforduló szavak gondos kipreparálása és ellenőrzése, a tapasztalatgyűjtés.

Tulajdonképpen ez az a terület, ahol a fordító leghatásosabb segédeszközait, t. i. a szótárakat használja. A szótárak kizárólag a szókincs vonalán segítik a fordítót. A szakfordításokhoz természetesen ajánlatos a szakszótárakat használni, méghozzá célszerűen a különféle szakosított szakszótárakat. Az utóbbi területen szótárkiadásunk egyelőre még elmaradt a követelmények mögött, aminek okát első sorban abban kell látnunk, hogy az igények kielégítése rendkívül súlyos anyagi terhekkel járna a kiadók részére.

Általános műszaki szakszótáraink rövid értékelése is helyénvaló itt.

Rendkívül sajnálatos, hogy orosz-magyar és magyar-orosz műszaki

szótárainkat iparunk rohamos fejlődése, a technika viharos ütemi haladása elavulttá tette. E szótárakat még az 50-es évek elején adták ki és már régen megérett a helyzet arra, hogy szóanyagukat teljes mértékben felülvizsgáljuk, annál is inkább, mert hiszen az orosz nyelv szakszókínosé is hihetetlen ütemben fejlődött az elmúlt években. Valamivel jobb a helyzet az angol és a német nyelv vonatkozásában. Nem érzem magamat feljogosítva arra, hogy e két szótárpárt itt értékeljük vagy méltassuk, hiszen a velük kapcsolatos munka oroszán-részt irányítással végezték. Inkább mentegetődzésképpen szeretném elmondani, hogy ezekbe a szótárakba 150 - 160 000 szónál több nem fért bele, már pedig a mai modern technika szaknyelvre legalább fél millió szóval dolgozik. A szóanyagot tehát a szó szoros értelmében meg kellett harmadolni, hogy a megengedett keretek között maradjassunk. Azt a kijelentést mégis meg merjük kockáztatni, hogy mind a logikus szócsoportosítási mód, az ún. bokrosítás, mind pedig a részletes szakozás határozottan segíti a szótárak használatát, és hogy a szótárakban szereplő szóanyag jelentős mértékben felújítódott, korszerűbbé vált. Tökéletes szótár azonban nincs, a szótár nem pótolhat szakismeretet, és a legtöbb szótár már kiadásának pillanatában többé vagy kevésbé elavult. Ez alól az előbb említett szótárak sem kivételek. Kíváncsú lenne, ha újabb kiadásokkal lehetne e szótárakat tovább csiszolni, szóanyagukat bővíteni, ill. helyesbiteni. Határozottan érezhető egy francia-magyar, magyar-francia műszaki szótár hiánya. Tudomásom szerint egy ilyen szótár készül az Akadémiai Kiadónál, bár a korábbi műszaki szótárakhoz képest erősen csökkentett, 45 - 50 000 szavas terjedelemmel. Talán később, ha a pénzügyi hatóságok nagyobb belátással segítik elő a kiadási és könyvterjesztési tevékenységet, lehetőség lesz nagyobb, teljes szótárak kiadására is.

A fordítások lektorálásában tevékenyen résztvevők valószínűleg egyetértenek e sorok írójával abban, hogy van az általános lexikai problémák között egy igen érdekes, egyáltalában nem elhanyagolható, visszatérő köznyelvi kérdés is, t.i. a kötőszavak problémája, mint-hogy a helyes értelmezés egyik előfeltétele az alá-, ill. mellérendelt mondatok helyes viszonyainak megállapítása.

Az eredeti szövegben fellépő mondattani kérdések helyes megoldása a m á s o d i k alcsoport ebben az osztályban. Ezzel kapcsolatosan elsősorban azt kell hangsúlyoznunk, hogy mind az idegen nyelv, mind a magyar nyelv nyelvtanának feltétlen alapos ismeretére van szükség. Ezen a téren a tapasztalatok szerint még nagyok a hiányosságok, holott tulajdonképpen éppen itt nem lehet engedményeket tenni. Nyugodtan állíthatjuk, hogy rossz fordításaink hibaokai között elsősorban éppen a nyelvtan elégtelen ismerete szerepel - ezuttal is ideértve saját anyanyelvünket. Fordításaink tulnyomó többsége indogermán nyelvekről készül, ahol pedig a nyelv történeti fejlődés során kialakult vonzatok ismerete nélkül nem csupán rossz, de félreérthető fordítást is lehet készíteni. Szeretném itt zárójelben hangsúlyozni, hogy egy fordítás nem csupán egyszerűen lehet rossz, hanem minősítetten is, ha félreérthető vagy merőben mást mond, mint az eredeti. Az itt felmerülő nehézségek sorából néhány valamennyi jelenlévő számára kedves ismerősként fog hangzani. Gondoljunk csak pl. az orosz uprviljat' igére és annak eszközhatározós vonzatára, amit a magyar " v a l a m i t v e z é r e l n i " alakban fordít.

/Elrettentő példaképpen szeretném hosszú Lenin-intézeti és főiskolai tanárkodásom két csodálatos idevágó tapasztalatát idézni. Az egyik az orosz "u h o d z a m a s i n o j" kifejezés, ami magyarul egyszerűen gépápolást jelent, de amelyet egy felvidéki származású hallgató, csak részben menthetően "folyosó a gép mögött" kifejezéssel fordított. A másik az ugyancsak orosz "v i h o g y i t i z s z t r o j a" kifejezés, ami nemes egyszerűséggel t ö n k r e - m e g y -et jelent, de amit ismét nem teljesen logikátlanul az egyik hallgató "kimegy az épületből" kifejezéssel adott vissza. Így született meg két valós félből egy szintetikus tanmondat, t.i. "b e z u h o d a z a m a s i n o j, m a s i n a v i h o g y i t i z s z t r o j a", jó magyarul: Ápolás nélkül a gép tönkremegy. Ezt a fentiek szerint a lelkes fordítójelölték úgy fordították volna, hogy: "Ha a gép mögött nincs folyosó, a gép kimegy az épületből"/.

Hiába, a vonzatok, a kifejezések és általában a mondattani összefüggések ismerete nélkül nem lehet jó fordítást készíteni. Hasonló példákat bőségesen lehetne felsorolni az angol, német és a francia nyelvekről készült, nemkülönben a cseh és lengyel eredetű "átültetéssel" kapott fordításokból, ahol a melléfordítás jelentős mértékben volt annak köszönhető, hogy a fordító /a szakosztár mellett/ n e m v e t t e s e g i t s é g ű l a k ö z n y e l v i s z ó t á r t, pedig ebben bőségesen talál hasonló kifejezéseket, vonzatokat. Szakfordításaink "nyögve-nyelő" jellegének további oka az indogermán nyelveknek az a sajátossága, hogy szívesen folyamodnak közvetlen, igei kifejezésmód helyett az igéből képzett főnév és valamilyen szellemi mankóig, cslekvést, műveltetést jelentő ige összetételéhez. Így adódik azután, hogy a fordításban ahelyett, hogy "a fülünket megvakartuk" volna, a "fülünk megvakarásával kapcsolatos műveleteket eszközljük". Ugy hiszem, hogy éppen ezen a téren van lehetőség a legnagyobb összetükközésekre a szakfordítók és a mérnökök egyrészt, és a nyelvészek között másrészt, és éppen ezen a téren küzdünk a legnagyobb nehézségekkel a valóban magyaros technikai írásmód kialakításával kapcsolatosan. Csupán emlékeztetek arra, hogy hosszú időn keresztül diszkrimináció nélkül üldöztek minden "való", "lévő" összetételű kifejezést. Nem vitatom, hogy ezek egy része valóban felesleges és helytelen, más része azonban az egyértelműség érdekében elengedhetetlen. Szeretnék utalni arra, hogy amennyiben egy adott szakszövegnél a nyelvi szépség és az egyértelműség követelményei között kell választanunk, úgy feltétlenül az egyértelműséget kell előnyben részesítenünk. Szeretném azonban azt is megmondani, hogy nézetem szerint a műszakiak és a nyelvészek hosszú, türelmes együttműködésével e téren mindenki számára kielégítő megoldáshoz juthatunk.

Csak nagyon röviden akarok utalni a tisztán nyelvi problémák sorában azokra a stiláris kérdésekre, amikor pl. az eredeti mű valamilyen tájékozlással íródott - jól emlékszünk ilyesmire számos orosz gépkönyvből - vagy amikor a szerző stílusában vannak állandóan visszatérő sajátos fordulatok. Gondoljunk csak pl. az orosz szövegekben állandóan visszatérő "v nasztojasceje vremja" kifejezésre, amit utónuttfélen "napjainkban" kifejezéssel próbálnak visszaadni, holott a magyar nyelvben az utóbbi kifejezést egészen más kontextusban szokták használni.

Nem lehet lekicsinyölőleg nyilatkozni a helyesírási problémákról sem. Sajnálatos, hogy a helyesírási szótár újabb kiadásai egész sor kérdésben nem adnak egyértelmű utmutatást, ismét más kérdésekben helytelen írásmódot rögzítenek /gondolunk itt pl. a ventilátorra, amelyet egyedül a mi nyelvünkben sikerült a latin eredetivel ellentétben két l-lel írni/. De hasonló következetlen megoldásokat tucatjával lehetne idézni. Hadd említsük meg itt egy nagyon fájó kérdést. Ez a "Diesel" szóval összetett szavak esete. A helyesírási szabályzat, szerintem helyesen, tudomásul vette, hogy a martinkemence összetételben elmosódott az a tény, hogy MARTIN valójában egy francia mérnök volt. Ezért indokolt is a martinkemence kis betűs egybeírása. Ha ez igaz, akkor érthetetlen, hogy miért kell a dieselmotort, ahol a feltaláló neve idők folyamán éppúgy egyszerű jelzővé alacsonyodott le, nagy betűvel és kötőjelesen külön írni. A martinkemencevel kapcsolatban sokkal kevesebb probléma adódik, hiszen e szó több-szörös összetételeinek száma csekély. De mit csináljunk például a dieselmotor-gyártás szóval, amit az egészséges nyelvérzék dieselmotor-gyártás alakban, kis betűvel írna, valójában pedig Diesel-motor-gyártás nehezezs alakban kell írni. Vagy hogyan írjuk a dieselesítés szót és így tovább? Különösen sok gondunk van, és ezt saját szótár-szerkesztői gyakorlatomból is igazolhatom, a különírásokkal és egybeírásokkal. Az egyértelműség feltétlen követelménye sokkal több szó egybeírását igényli, mint ahogyan ezt a szabályzat egyelőre megengedi. Az egybetartozandóság minden jele nélkül egymás mellé tett összetartozó szavak sokszor annyira félreérthetők vagy első pillantásra értelmetlenek, hogy e téren jobb lenne az egybeírást sokkal liberálisabban megengedni, mint eddig, még hogyha az egyeseknél "német" hatás feltételezését váltaná ki. Hadd jegyezzem meg, hogy pontosan azonos tendencia észlelhető az angol, ill. amerikai műszaki nyelvben, ugyancsak az egyértelműség, az egybetartozás feltétlen érvényesítése érdekében.

Egyetlen mondatban szeretnénk utalni nyelvünk új jövevényszavainak írásmódjára, ahol utmutató intézkedés hiányában a vitákat sem tudjuk eldönteni. Ki tudná megmagyarázni pl., hogy az angolszász irodalomban "laser" és "maser" alakban írt és lézer és mézer alakban ki-ejtett szavakat vajon miért írják át magyarra "lázer", ill. "mázer" alakban? Talán azért, hogy a hangtani zűrzavart növeljük? Vagy hiszen melyik kémikus füle fogadná be az oxigénos, ill. hidrogénos stb. alakokat, amelyek a szabályok értelmében a helyesek?

A problémák második hatalmas osztálya értelmezési problémák néven foglalható össze.

A helyes értelmezéssel kapcsolatos problémák egy része az alaptudományokkal kapcsolatos. A legritkább esetben fordul elő, hogy a szakfordító mind a két nyelven tökéletesen ismeri az alaptudományok szókincsét és kifejezőmódjait, tehát mindazt, ami saját szakismereteinek megszerzéséhez tulajdonképpen előfeltétel. Az indogerán nyelvekben pl. másképpen végzik a mértani szerkesztéseket, mint magyarul, és ami "valamihez párhuzamos vagy merőleges", az a magyarban "valamivel párhuzamos", vagy "valamire merőleges". Ezzel a kis példával arra szeretném a figyelmet felhívni, hogy minden szakfordító-

képzésnek és továbbképzésnek az alaptudományok kétnyelvű szókincsének ismertetésére kell épülnie. Hogy ez mennyire igaz, azt pl. a külföldön végzett ösztöndíjasaink hazatérésekor sokszor megállapíthattuk.

Az értelmezési problémák második csoportját műveleti problémák néven foglalnám össze. Jellemzőes példa az orosz obrabotka szó fordítása, ami magyarul akkor jelent meg munkálást, ha a szóbanforgó darab alakjának megváltoztatásával jár együtt, ám ha az alak változatlan marad, akkor kezeléssről van szó. Ezt azonban fogalmilag nyilvánvalóan tudni kell, vagyis a helyes fordítást az determinálja, hogy milyen műveletről van szó. Egy másik nagyon jó példa a vezérelni, szabályozni, irányítani szóhármass, amely a modern automatikában oly nagy szerephez jutott, és ahol fogalmilag pontosan el kell tudnunk határolni a háromféle értelmet, még hogyha ez az eredetiben mindenütt steuern, to control, upravlja't' szóval van is meghatározva. Megállapítható, hogy sok értelmezési probléma csak a szakmai és nyelvi ismeretek harmonikus egységében oldódhat meg.

A helyes értelmezést nehezítik a sokértelmű szavak. Példaként megemlítem az orosz sag, az angol pitch, rate szavakat, vagy a németből a ... zah'l szóval végződő kifejezéseket, amelyek helyes magyar fordítása szinte szakmáról szakmára változik. A fordítónak itt tehát a nyelvi szemponton túlmenően a fordítás tárgya szerint is messzemenőleg differenciálnia kell.

Végül e csoportba sorolhatjuk a tudományok fejlődésével kapcsolatos értelemváltozásokat, újabb értelmezéseket. Gondoljunk pl. a kibernetika szókincsére, amely a műszaki terminológiát egész sor új, szinte antropomorf kifejezéssel gyarapította /memória stb./. E téren gyakran nyújtanak segítséget a terminológiai szógyűjtemények, bár még gyakrabban semmiféle segítségre sem találhatunk, hiszen legtöbbször éppen a fordító az a személy, aki az ilyen új értelmezési módosulásokról első kézből, saját bőrén szerez tudomást.

A harmadik nagy csoport a terminológiai problémák csoportja. E kérdésekkel a műszaki nyelvművelési konferencia keretében többen is foglalkoztak, és ezért itt valóban csupán néhány fontos szempont hangsúlyozására szorítkozhatunk. A terminológiák kritikájánál figyelembe kell vennünk, hogy ezek az történelmi kategóriák, lassanként alakultak ki és különösen nagy hatással volt rájuk az összes európai nyelvekben megnyilvánuló nyelvújító tevékenység. A régebbi szavak közül sok kivész, mások megmaradnak. A kihalás és maradás kérdésében nem a logika dönt, aminek bizonyítására had említsük meg, hogy a kémiai elemek múlt századbéli nevei közül kipusztult az elemi szén, a carbonium, "szén-ny" neve, ami állandó nézeteltérésekre ad alkalmat különböző műszaki egyetemek munkatársai, a gépész- és kohómérnökök között. A múlt század második feléből származó szavak jelentős része kopik el, tűnik el, s lassanként csak a VERNE regények olvasói tudják, hogy mi a górcső /mikroszkóp/ s jórészt csupán az idősebb olvasók emlékeznek arra, hogy milyen elemeket neveztek élenynek, könenynek, retenynek.

Ne gondoljuk, hogy a legklasszikusabb tudományok terminológiája is megállapodott volna. A mechanikát joggal tartjuk minden műszaki tudomány szülőanyjának, és mégis olyan elemi kifejezésre, mint a gyorsulás idő szerinti első deriváltja /vagyis az ut harmadik differenciál hányadosa/ eddigelé nem találtak elnevezést, holott ennek a mennyiségnek a többi között a gépelemek méretezésében, a liftek üzemtanában, az űrhajózásban és még egész sor más kérdésben alapos jelentősége van.

A terminológiák alakulásán jól követhetjük nyomon a nyelv fejlődésének általános tendenciáját is. Amikor pl. a nemzeti nyelvek és nemzeti kultúrák fejlődése során minden áron ki akarták küszöbölni az idegen hatásokat, a tudományos nyelvből is kiirtották a latin, görög eredetű nemzetközi kifejezéseket. Ennek köszönhető, hogy pl. számosság jó latin kifejezésre az orosz nyelv valóban orosz eredetű kifejezést használ, pl. a minden más nyelvben *szuszceptibilitás* -nak nevezett mágneses mennyiségre az orosz a teljesen helyes képzésű *voszprimcsivoszty* szót alkalmazza. A lengyel nyelvben pedig odáig merészkedtek, hogy a matematika alapvető szavaira, így az integrálás, differenciálás fogalmaira is lengyel szavakat használnak a nemzetközi latin szavak helyett. Ilyenkor azután szakfordító legyen a talpán, aki megtalálja az alkalmazandó helyes kifejezést. Helyzetét csak nehezíti az a körülmény, hogy az ilyen kifejezések kialakításában a logika kevésbé érvényesül. Ha pl. a pronyicajemoszty orosz szó kerül elénk, akkor ezt *mágneses* vonatkozásban *permeabilitásnak*, *elektromos* vonatkozásban viszont *dielektromos* állandónak kell fordítanunk! Az utóbbi évek folyamán szerencsére az a fejlődési irányzata, hogy őrizzük meg a nemzetközi szókincset, mert hiszen legalább ez az a közös kapocs, amely a sokféle nemzetközi konferenciát és az ennek nyomán születő és fordítandó terméket mindenki számára biztonságosan érthetővé teszi.

Egyetlen mondattal szeretnénk rámutatni arra a humoros terminológiai különbözősége, amelynek eredményeképpen az amugy is könnyedén csevegő francia szakszövegekben minden, nálunk is állatnévvel nevezett műszaki fogalom merőben más állatnevet kapott. A fecskefarkhoronytól a rókatorokig terjedő "műszaki állattani" fogalmak sorában elég arra rámutatni, hogy ami nálunk medve, az a franciáknál kos.

A terminológiai problémák megoldásában kétségkívül segítenek a különféle terminológiai gyűjtemények és különösen az utóbbi évek folyamán megjelent műszaki értelmező szótárak. Az ezekkel kapcsolatosan elhangzott kritikákkal teljes mértékben egyetértünk. E szótárak csupán javaslatoknak tekinthetők, egységesítési kísérleteknek, amelyek azonban még széleskörű társadalmi kritikát igényelnek, elsősorban az érdekelt MTESZ egyesületek részéről. Kíváncsú lenne, hogyha a terminológiai munka a műszaki tudományos egyesületek keretében jobban előrehaladna, és valamilyen módon koordinálható lenne. Nézetünk szerint az eddig megjelent műszaki értelmező szótárak még nem értek meg arra, hogy egyetlen nagy műszaki értelmező szótárba foglaljuk őket össze, ehhez még több év türelmes, megértő egyeztető munkájára lesz szükség. A kiadó munkáját e téren nagyban gátolja az a tény, hogy a könyvterjesztés nem érdekelt a szótárak értékesítésében. Emiatt a kiadott példányszámok oly rohamosan csökkennek, hogy

gyakorlatilag számunkra kell az értelmező szótárak kiadásának teljes megbénulásával. /Személy szerint ezt azért is sajnáljuk, mert dr. VÖRÖS Imre professzor urral elkészítettük a gépelemek értelmező szótárát, aminek a jelentősége aligha vitatható, ugyanakkor megjelenése korántsem biztosítja/. Reméljük azonban, hogy a terminológiai munka megkapja a kellő erkölcsi támaszt és lehetőséget arra a továbbfejlesztő munkára, amivel műszaki szókincsünk tisztázását és összehangolását valóban elérhetjük.

Végül a szakfordító járulékos problémái közé sorolok egy pár olyan, gyakorlatban is előforduló problémát, ami gondatlanság következménye. Ilyen pl. a lektorátlan eredeti szövegek kérdése, ahol a szerző kevésbé sikerült kifejezései gyakran fordíthatatlanná teszik a szöveget. Vagy említjük meg röviden a legkritikusabb helyen felmerülő sajtóhibák problémáját, amelyekkel néha meg sem lehet birkózni. Mind a két probléma csupán az eredeti mű gondosabb szerkesztési, nyomdatechnikai előkészítésével oldható meg. És hogy ezek a problémák mennyire fennállnak, arra vonatkozólag meg kellene kérdeznünk mindazoknak a szakfordítóknak a véleményét, akik pl. a külkereskedelem céljára állítólag magyar nyelven megfogalmazott gépleírásokat stb. kénytelenek úgy lefordítani idegen nyelvre, hogy ezt a reménybeli vevők megértsék, sőt a gép megvételére is hajlandók legyenek.

Ide sorolom azonkívül azokat az általam "helyi rigolyák" nevezett nehézségeket, amelyek forrásai a fejlődő szakirodalomtól való elmaradás, az egységesítés elleni törekvés. Tudós professzoraim még annak idején megállapították, hogy a "váltóáram" kifejezés helytelen, minthogy ez az áram nem vált, hanem változik, és ezért a váltóáram kifejezés a jó. Ennek ellenére ma is többször használják a váltóáram szót, mint a helyes változó áramot. Külön tanulmányt lehetne írni az indogermán nyelvekben magas és alacsony jelzővel, de magyarul helyesen a gy és kis jelzővel fordítandó kifejezésekről. A magas feszültség, az alacsony frekvencia és egyéb fűlértő borzalmas kifejezések nem csupán az újságírók zsargonjában kaptak polgárjogot, hanem műszaki irodalmunkban is.

Befejezésül szeretném összefoglalni azt, hogy mi szükséges a jó fordításhoz, ha már egyszer megismertük a nehézségeket.

Egyéb feltételekről, mint pl. a nyugodt, harmonikus környezetről, a társadalmi megbecsülésről, a továbbképzés lehetőségéről, a megfelelő díjazásról nem kívánunk itt beszélni, mert ez az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság átfogó vizsgálatának tárgya.

Ha azonban az előbbieket előre bocsátása után megnézzük, hogy mit kívánjunk meg a jó szakfordítótól, akkor nagyjából a következő követelményekhez jutunk:

- kiváló aktív nyelvtudás azon a nyelven, amelyre fordít;
- kiváló passzív nyelvtudás azon a nyelven, amelyről fordít;
- ismerje jól a szakfordítás tárgykörének terminológiáját;

ugyanebben a tárgykörben legyen kellő szakismerete, legalább is kvalitatív, fenomenológiai szinten;

legyen megfelelő fogalmazási készsége azon a nyelven, amelyre fordít, végül de nem utolsó sorban

legyen a fordító lelkiismeretes és önmegtartóztató, aki nem keresi a változatosságot a szövegben, hanem az egyértelműség, világosság, gondolathűség alapkövetelményeihez ragaszkodva végzi felelősségteljes munkáját.

/A Magyar Tudományos Akadémia 1963. május havában tartott műszaki nyelvművelő konferenciáján elhangzott előadás nyomán/.

061.4/100/

MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS A POZNANI NEMZETKÖZI VÁSÁRON

Pap János – dr. Sellei Péter

A Poznani Nemzetközi Vásár – a lengyelek megállapítása szerint – összekötő hid a Kelet és a Nyugat között. Így természetesen bennünket is érdekelhet, hogy a lengyel "OMK-DK", a CIINTE /a varsói Centralny Instytut Informacj Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej/ milyen tájékoztató és propaganda tevékenységet fejt ki a Vásáron. Ez különösen azért volt időszzerű számunkra, mert az 1963. évi Budapesti Nemzetközi Vásáron a hazai Műszaki Tájékoztatási Intézetek először vettek részt.

A CIINTE 1954 óta vesz részt a Poznani Nemzetközi Vásáron, eleinte azonban csak kiadványok propagálásával foglalkozott. 1961-ig az volt a nézet a CIINTE-ben, hogy feladatuk kizárólag bibliográfiák készítése. Ezen a téren is csupán a könyv- és folyóiratanyagra támaszkodtak. 1962-ben új formát kerestek, és kiterjesztették tevékenységüket az ún. vállalati irodalomra /prospektusok, katalógusok stb./ A vásári tájékoztató szolgálatban az az elv valósult meg, hogy csak a napi újdonságokat kell figyelemmel kísérni, a könyv és folyóirat elavult anyag. A vállalati irodalom viszont aktív tájékoztatást tesz lehetővé.